

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

**Календарно – родинна обрядовість українців: методика
етнографічного дослідження**

ПРОГРАМА
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
підготовки бакалавра

галузі знань
напряму підготовки
факультету
галузі знань
напрямів підготовки

факультету
галузі знань
напряму підготовки
факультету
галузі знань
напряму підготовки
факультету
галузі знань
напряму підготовки
факультету
галузі знань
напрямів підготовки

факультету
галузі знань
напрямів підготовки

факультету
галузі знань
напряму підготовки
факультету
галузі знань
напрямів підготовки
факультету
галузі знань
напряму підготовки
факультету
галузі знань
напряму підготовки
факультету

0203 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
6.020302 ІСТОРІЯ
ІСТОРИЧНОГО
0203 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
6.020303 ФІЛОЛОГІЯ. МОВА І ЛІТЕРАТУРА, 6.020302 ФІЛОЛОГІЯ.
УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА
ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
0303 ЖУРНАЛІСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЯ
6.030301 ЖУРНАЛІСТИКА
ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
0102 ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ, СПОРТ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ
6.010201 ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ*
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
0102 ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ, СПОРТ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ
6.010203 ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ
ПРИРОДНИЧОГО
0401 ПРИРОДНИЧІ НАУКИ
6.040101 ХІМІЯ, 6.040102 БІОЛОГІЯ, 6.040106 ЕКОЛОГІЯ, ОХОРОНА
НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЗБАЛАНСОВАНЕ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ПРИРОДНИЧОГО
0101 ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ
6.010101 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА, 6.010102 ПОЧАТКОВА ОСВІТА,
6.010105 КОРЕКЦІЙНА ОСВІТА, 6.010106 СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА,
6.020202 ХОРЕОГРАФІЯ, 6.020204 МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО, 6.020205
ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО
0301 СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ НАУКИ
6.030102 ПСИХОЛОГІЯ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО
0101 ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ
6.010103 ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА, 6.010104 ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ
0201 КУЛЬТУРА
6.020101 КУЛЬТУРОЛОГІЯ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ
0402 ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ
6.040201 МАТЕМАТИКА, 6.040203 ФІЗИКА
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОГО
0403 СИСТЕМНІ НАУКИ ТА КІБЕРНЕТИКА
6.040302 ІНФОРМАТИКА
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОГО

Полтава – 2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: кафедрою Історії України

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Шаповал Л.І.**, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

РЕЦЕНЗЕНТИ: **Вільховий Ю.В.**, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії ПНПУ імені В. Г. Короленка;
Онїпко Т. В., доктор історичних наук, професор кафедри культурології Полтавського університету економіки і торгівлі.

Затверджено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

© Шаповал Л.І..., 2015 рік

©Полтавський
національний педагогічний
університет імені
В.Г. Короленка, 2015 рік

ВСТУП

Програма для вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Календарно – родинна обрядовість українців: методика етнографічного дослідження» складена відповідно до освітньо-професійних програм підготовки фахівців напрямів, котрі навчаються в університеті.

Актуальність вивчення навчальної дисципліни обумовлена пріоритетами розвитку педагогічної думки в Україні на сучасному етапі, патріотичним вихованням молоді, виробленням виховного ідеалу, сформованого на основі національного колориту, національної свідомості, поваги до державних і народних символів, збереження й відродження звичаїв і традицій у побуті українського народу.

Предметом вивчення дисципліни є форми духовної культури, зокрема, календарно-побутова та родинна (сімейна) обрядовість українців, раціональний досвід, релігійно-магічні вірування, традиції та звичаї, комплекс сімейної обрядовості, що складається з весільних, родильних, поховальних, поминальних обрядів, ритуалів, які в образно-символічній формі визначали етапи життя людини, важливі стадії розвитку української сім'ї.

Міждисциплінарні зв'язки: при вивченні навчальної дисципліни слід враховувати ряд гуманітарних дисциплін такі, як Етнографію України, предметна сфера якої містить форми традиційно-побутової культури, тобто матеріальну й духовну культуру українського народу; Етнічну історію України, яка вивчає етносоціальну структуру суспільства, культурно-побутові риси етносу, досліджує народну творчість у галузі матеріальної та духовної культури в її історичному розвитку, Історію сім'ї та шлюбних відносин, що вивчає в історичному розвитку етнічні спільності в межах державної території, Українське народознавство, яке містить відомості про звичаї і традиції, обряди, сімейний побут, світоглядні уявлення і вірування українців у родинній та календарній обрядовості.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Модуль 1. Календарна обрядовість українського народу

Змістовий модуль 1. Поняття «календарна обрядовість», «ритуал», «обряд», «свято», «звичай», «традиція», «звичаєво-обрядова культура».

Змістовий модуль 2. Етнографічна характеристика свят зимового циклу.

Змістовний модуль 3. Етнографічна характеристика свят весняного циклу.

Змістовний модуль 4 Етнографічна характеристика свят літнього циклу.

Змістовний модуль 5 Етнографічна характеристика свят осіннього циклу.

Модуль 2. Родинна (сімейна) обрядовість українців.

Змістовий модуль 1. Сім'я (родина) та сімейний побут

Змістовий модуль 2. Обрядовість, пов'язана з народженням дитини.

Змістовний модуль 3. Весільний обрядовий цикл.

Змістовний модуль 4 Похоронно-поминальна обрядовість.

Модуль III. Методика польового етнографічного дослідження календарно-родинної обрядовості українців.

Змістовний модуль 1. Методи і види проведення етнографічного польового дослідження

Змістовний модуль 2 Види польових досліджень етнографа

Змістовний модуль 3 Методика і практика збору польових матеріалів про календарно-побутову і родинну обрядовість

1.1 Мета та завдання навчальної дисципліни – вивчити основні поняття й терміни української етнографічної науки, ознайомити студентів з методикою польового етнографічного

дослідження календарно-побутової та родинної обрядовості, здобути практичні навички у проведенні етнографічних експедицій для збору польових матеріалів про сімейне життя українців, яке супроводжується різноманітними обрядами, ритуалами, святами, котрі виконуються відповідно до народного календаря, який має аграрний та релігійний характер. В ході вивчення курсу студенти аналізують основні риси духовної культури, сімейні відносини, звичаї, традиції, фольклор.

Вивчення цієї дисципліни не тільки розширить кругозір майбутніх фахівців педагогічних та непедагогічних напрямів підготовки, але й дозволить прищепити їм активну громадянську позицію, патріотизм, національна свідомість та ідея, які формують світогляд молодого покоління незалежної, суверенної України, що зростає у міцній українській родині.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- с вивчити основний понятійно-термінологічний апарат української етнографії ;
- ознайомитися з методикою польового етнографічного дослідження календарно-побутової та родинної обрядовості;
- охарактеризувати календарні свята й обряди відповідно поділу їх на природні цикли: зимовий, весняний, літній, осінній та за річним літургічним циклом православної церкви, основою яких є народний землеробський календар;
- дослідити сімейний побут, родинну обрядовість, яка в образно-символічній формі визначала важливі етапи, події у житті людини чи її родини: родильні, весільні, поховальні, поминальні обряди та звичаї ;
- зібрати фольклорні матеріали, етнографічні колекції, вербальну етнографічну інформацію, які супроводжують календарні свята і обряди, відтворюють родинні звичаї й традиції українців;
- виокремити основні риси календарно-побутової та родинної (сімейної) обрядовості в сучасній Україні;

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати: поняття «календарна обрядовість», «ритуал», «обряд», «свято», «звичай», «традиція», «звичаєво-обрядова культура», «сім'я», «шлюб», «патрилокальність», «віролокальність» .

- етнографічну характеристику свят зимового, весняного, літнього, осіннього циклів;
- типи, структуру і функції сім'ї в Україні;
- внутрішньо-сімейні стосунки в українській родині;
- етапи укладання та зміст шлюбної угоди, реєстрацію шлюбу в сучасних умовах;
- родинні (сімейні) обряди та звичаї: пологові, весільні, похоронно-поминальні;
- методи і види проведення польового етнографічного дослідження;
- методику збору польових матеріалів про календарно-побутову і родинну обрядовість.

уміти:

- проводити польове етнографічне дослідження пам'яток духовної культури українців;
- працювати з нормативною, навчальною, науковою, народознавчою літературою;
- на практиці застосовувати календарні, сімейні обряди у побуті власної родини ;
- здійснювати фіксацію, опис польового етнографічного й фольклорного матеріалу, збір етнографічних колекцій під час етнографічних експедицій ;
- опрацьовувати, оформляти, зберігати польові документи, усні етнографічні та ілюстративні матеріали.

- вести спостереження за багатокомпонентними та багатоетапними обрядами (родильними, весільними, похоронними) та здійснювати опис, відео-, фото- фіксацію календарних і родинних обрядів і звичаїв.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 години / 3 кредити ECTS

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Модуль І. Календарна обрядовість українського народу

Змістовний модуль 1. Поняття «календарна обрядовість», «ритуал», «обряд», «свято», «звичай», «традиція», «звичаєво-обрядова культура».

Розмежування понять «обряд», «ритуал», «свято», «звичай», «традиція». Своєрідність та специфічність календарних обрядів українського народу. Місячний, сонячний, народний календарі. Зміст народного землеробського календаря. Поєднання язичницьких та християнських елементів в українських звичаях та обрядах. Етапи календарно-побутової обрядовості українців.

Змістовний модуль 2 Етнографічна характеристика свят зимового циклу.

Свята зимового циклу: Введення в храм Пресвятої Богородиці. Дні великомучениці Катерини, апостола Андрія Первозванного, пророка Наума, мучениці Варвари,, преподобного Сави, Миколи Чудотворця, святої Ганни. Новорічно - різдвяна обрядовість: Святий Вечір. Різдво. Щедрування та колядування. Народний вертеп. Щедрий вечір. Преподобна Меланія. День Василя Великого. Новий рік. Голодна кутя. Водохреще (Богоявлення). Завершення новорічних свят. День Іоанна Хрестителя, Петра Вариги. Обряди та ритуали, звичаї та традиції пов'язані із зимовими святами.

Змістовний модуль 3. Етнографічна характеристика свят весняного циклу.

Обрядовість весняного циклу від дня Євдокії до Вознесіння. Свято зустрічі зими та весни – Стрітення. День Віднайдення голови Івана Хрестителя (Обретіння). День преподобної мучениці Євдокії (Явдохи). День Сорока святих мучеників. М'ясопусна неділя (М'ясниці). Масляна (Сирний тиждень) Великий піст. День Теплого Олексі. Благовіщення. Вербна неділя. Страстний тиждень. Великдень. Веснянки. Гаївки. Провідна неділя. (Проводи, Гробки). День святого Юрія. Дні Миколи Чудотворця, Симеона Зілога. Вознесіння (Ушестя). Прикмети, повір'я, звичаї пов'язані з весняними святами.

Змістовний модуль 4 Етнографічна характеристика свят літнього циклу.

Літній цикл свят: День Івана Богослова, День Теодора. День Онуфрія. Зелені свята: Свята неділя або Зіслання Святого Духа (П'ятидесятниця). Пресвята Трійця (понеділок). Зелений, Клечальний (Русальний тиждень, Русалії). Троїцький тиждень. Свято Івана Купала (Івана Хрестителя, Різдво святого пророка Предтечі та Хрестителя Божого Іоанна). Купальська обрядовість. День апостолів Петра і Павла. Свята літніх польових робіт: зажинки, обжинки. Дні святих Прокопія, Кирила (князя Володимира). День святої Мокрини, пророка Іллі, святого Палія (великомученика Пантелеймона). Прикмети, повір'я, звичаї пов'язані з літніми святами.

Змістовний модуль 5 Етнографічна характеристика свят осіннього циклу.

Свята осіннього циклу: День праведного Євдокима. День пам'яті мучеників Маккавеїв (Першого Спаса). Спасівка – піст. День Преображення Господнього (Спас яблучний). Успіння Пресвятої Богородиці (Перша Пречиста, хлібний чи горіховий Спас). Початок пори весіль. Завершення польових робіт: обжинки, Спасова борода, Дідух – обжинковий сніп для покійних предків. День преподобного Симеона Стовпника (Семена). Свіччине весілля. Початок молодіжних вечорниць. День чуда архангела Михаїла («Михайлове

чудо»). День Різдва Пресвятої Богородиці (Друга Пречиста). День Воздвиження Чесного Хреста. Покрова Пречистої Богородиці. День пам'яті апостола Луки. Дні великомученика Дмитрія Солунського та Собору архангела Михаїла. День смерті апостола Пилипа. Пилипівський піст. Пилипівські заговини. Завершення безперервного циклічного обрядового кола святкових дат з атрибутами, символами, мотивами. Прикмети, повір'я, звичаї пов'язані з осінніми святами.

Самостійна робота : написання реферату (повідомлення).Теми :

- 1.Особливості дитячого щедрування і колядування молоді в Україні.
- 2.Русалії як обов'язкові обряди весняного циклу.
- 3.Язичницькі традиції в українських обрядах.
4. Календарна обрядовість українців у радянську добу.
5. Побутування календарних свят і обрядів у незалежній Україні.

Модуль II. Родинна (сімейна) обрядовість українців.

Змістовний модуль 1. Сім'я (родина) та сімейний побут

Поняття «сім'ї» і «шлюбу». Первісні форми шлюбу. Еволюція шлюбно-сімейних відносин в Україні: поліандрія, полігамія, моногамія. Патрілокальність і віролокальність шлюбного поселення. Типи, структура і функції сім'ї в Україні. Проста («мала», «нуклеарна», «індивідуальна») та складна («велика», «нерозділена», «батьківська», «братська») сім'ї. Розширена сім'я як перехідний тип між простою і складною. Соціальний і національний склад, основні етапи становлення української родини. Становище жінки та приймака в сім'ї. Внутрішньо-сімейні стосунки в українській родині. Сучасна українська сім'я. Регламентация сімейних стосунків, права чоловіка і жінки, дітей та батьків законодавством України. Етапи укладання шлюбної угоди. Урочиста реєстрація шлюбу в сучасних умовах. Родинні (сімейні) обряди та звичаї: пологові, весільні, похоронно-поминальні.

Змістовний модуль 2 Обрядовість, пов'язана з народженням дитини.

Три взаємопов'язані цикли родильної обрядовості: передпологовий, власне пологовий, післяпологовий. Приховування вагітності жінки від зурочення. Магічні дії, обереги, запобіжні заходи, які мали принести здоров'я і силу породіллі та дитині. Роль баби-повитухи (баби-бранки, баби-пупорізки) у родильній обрядовості українців. Передпологові звичаї: заборона на споживання певних продуктів, вимоги не дивитись на звірів і плазунів, уникати зустрічей з каліками, сліпими, хворими людьми, обереги від нервових потрясінь, сварок, переляку, проявів негативної поведінки вагітної жінки (сварки, крадіжки, пияцтва). Власне пологові обряди: запрошення баби-повитухи, магічні дії баби-повитухи у хаті породіллі та з нею, замовляння, обрізання пуповини, перша купіль новонародженого, очищення породіллі – обряд «зливки», подяка повитусі – обряд «бабина каша». Післяпологові звичаї обряди: ім'янаречення, церковний обряд Хрещення дитини, обрання хресних батьків дитині – кумів. Відвідини породіллі й немовляти – «одвідки».

Змістовний модуль 3. Весільний обрядовий цикл.

Три цикли весільної обрядовості: передвесільний, власне весілля, після весільний. Передвесільний цикл – обряди, пов'язані з досягненням згоди молодих і їх родин на шлюб: запити, сватання («мале весілля»), оглядини (обзорини), умовини, заручини: («перший посад молодих» і обмін подарунками. Церковні оповіді – етап перед весільної обрядовості на Правобережній Україні. Власне весілля: запрошення гостей – особисте відвідування молодими родичів, вінкоплетіння («барвінкові обряди»), дівич-вечір, молодечий (парубочий) вечір: обряди – посад, перепій молодих, розплітання коси нареченої, вбирання вінка, обмін подарунками між молодими, випікання «бгання» короваю, весільний день (вмивання молодих у відварі барвінку, церемонія одягання

молодої дружками і свашками, весільний поїзд, обсіпання молодого зерном і грішми «на щастя», зустріч молодих батьками у домі нареченої, «перейма» (викуп), дарування, покривання голови молодої очіпком і хусткою, розподіл короваю, весільний пропій у домі молодої і виряджання до дому нареченого, зустріч молодих батьками нареченого, гостина, обряд «комора», обряди шлюбної ночі (переодягання молодої, демонстрація цнотливості – «перезва»). Обряди, що символізували приєднання невістки до родини чоловіка. Післявесільні обряди: зміцнення зв'язків між родинами молодих і полегшення призвичаєння молодої у домі чоловіка: обряди «пропій», «міни», «калачини» «пирогів», «хлібини», «розхідний борщ».

Змістовний модуль 4 Похоронно-поминальна обрядовість.

Традиційна поховальна обрядовість представлена християнськими звичаями, які переплітались з давніми похоронними ритуалами дохристиянських часів. Обряди, що спрямовані на охорону живих членів родини та турботу про тіло і душу померлого. Поведінка при покійнику у його домі і на цвинтарі. Відправлення панахиди, читання «Псалтиря», «проща», «помана». Звичай «везти покійника на цвинтар саними незалежно від пори року», обряд «Голосіння за померлим», ритуал «прощання на цвинтарі біля могили», «поминальний обід». Атрибути похоронного обряду українців. Поминальна обрядовість: «нести сніданок померлому», ритуальний обід на «девятини», «сороковини», «роковини», обряд «тризна», Провідна неділя (Гробки, Проводи), «Зелені свята» щорічно. Ритуальні страви під час похоронно-поминальних обідів українців.

Самостійна робота : написання реферату (повідомлення). Темі:

1. Регіональні особливості весільних обрядів українців.
2. Регіональні особливості родильних обрядів українців.
3. Регіональні особливості похоронно-поминальних обрядів українців.
4. Сучасна українська сім'я: принципи створення.
5. Фольклор родинної (сімейної) обрядовості етнографічних районів України.

Модуль III. Методика польового етнографічного дослідження календарно-родинної обрядовості українців.

Змістовний модуль 1. Методи і види проведення етнографічного польового дослідження

Методи проведення польових етнографічних експедицій (маршрутний і кущовий). Об'єкти польового етнографічного дослідження (село, селище, містечко та малодвірні поселення: хутір, присілок, виселок). Прийоми обстеження об'єктів польового дослідження – суцільний й вибіркового. Вибір способів польового дослідження (стаціонарно чи у вигляді експедиції), термінів, методів (кущовий, маршрутний, їх поєднання) прийомів обстеження пам'яток народної культури і побуту (суцільний і вибіркового).

Змістовний модуль 2 Види польових досліджень етнографа

Спостереження (просте й активне), опитування населення (праця з інформаторами, анкетування та інтерв'ю), фіксація речових матеріалів (опис предметів і явищ, графічні способи, складання плану поселення, фотографування, відео-фіксація), збір етнографічних колекцій (відбір типових пам'яток, складання списку пам'яток яких не вистачає у зібранні з досліджуваної місцевості, опис (легенда) набуття експоната, складання дарчого листа, якщо автор пам'ятки дарує її музею безкоштовно. Документи польової етнографічної роботи.

Змістовний модуль 3 Методика і практика збору польових матеріалів про календарно-побутову і родинну обрядовість

Види календарно-побутової та родинної (сімейної) обрядовості. Поділ зазначених видів обрядовості на групи за кожним із членів експедиції за тематичним принципом. Фіксація

етнографічних відомостей про календарно-родинну обрядовість за певною послідовністю виконання ритуальних дій, функціями кожного учасника ритуального дійства, призначенням атрибутів й символів, які супроводжували той чи інший обряд. Спостереження за багатокомпонентними та багатоетапними обрядами (родильними, весільними, похоронними). Опис та відео фіксація, фото календарних і родинних обрядів і звичаїв. Фіксація фольклорних компонентів звичасво-обрядової культури.

Вимоги та правила оформлення й опрацювання польових документів, усних етнографічних та ілюстративних матеріалів. Правила ведення і зберігання документів у польових умовах.

3. Рекомендована література:

Базова:

- Вовк, Х. Студії з української етнографії та антропології [Текст] / Хведір Вовк. – К. : Мистецтво, 1995. – 336 с.
- Гавриленко, Л. А. Джерело [Текст] : Посіб. з укр. народознавства / Л. А. Гавриленко. – Запоріжжя : Просвіта, 2001. – 180 с.
- Глушко М.С. Методика польового етнографічного дослідження: навч. посіб. – Львів: Видав. Центр ЛНУ імені І.Франка, 2008. – 288 с.
- Етнографія України: Навч. посіб. для студ. вузів / За ред. С.А. Макаруча. – 2-е вид., перероб. та допов. – Л.: Світ, 1994, 2004. – 520 с.
- Лозко Г. Українське народознавство. – Вид. 2-е, доп. – К.: АртЕк, 2004. – 470с.
- Крисаченко, В. С. Українознавство [Текст] : Хрестоматія-посібник .В 2-х кн. Кн.2 / В. С. Крисаченко. – К. : Либідь, 1997. – 464 с.
- Культура і побут населення України: навч. посіб. (В.Наулко, В.Горленко та ін.). – К.: Либідь, 1991. – 232с.
- Лепеха, Т. В. Українознавство [Текст] : Навчальний посібник для студ. вищих навч. закладів / Таїсія Василівна Лепеха. – К. : ВЦ "Просвіта", 2005. – 376 с.
- Пономарьов А.П. Українська етнографія: Курс лекцій: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1994. – 317 с.
- Українська етнологія: Навч. посіб. для студ. ВНЗ / В.К. Борисенко, М.В.Гримич, О.П.Гончаров; В.К.Борисенко (ред.). – К.: Либідь, 2007. – 399 с.
- Українські традиції і звичаї [Текст] : Для дітей серед. шк. віку / Авт.-упоряд. В.М. Складенко, А.С. Шуклінова, В.В. Сядро. – Х. : Фоліо, 2006. – 318 с.
- Українці [Текст] : історико-етнограф. моногр. У 2 кн. Кн. 1 / Держ. музей-заповід. укр. гончарства. – К.; Опішне : Укр. народознавство, 1999. – 528 с.; Кн. 2. – 1999. – 544с.
- Українське народознавство [Текст] : Навч. посіб. / За ред. С.П.Павлюка, Г.Й.Горинь, Р.Ф.Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994; 1997. – 608 с.
- Українська минувшина. Ілюстрований етнографічний довідник / А.П.Пономарьов, Л.Ф. Артюх, Т.В. Космічна. – К.: Либідь, 1993. – 256с
- Українські традиції і звичаї [Текст] :Для дітей серед. шк. віку / Авт.-упорядники В.М. Складенко, А.С. Шуклінова, В.В. Сядро. – Х. : Фоліо, 2006. – 318 с.
- Українська родина: родинний і громадський побут: Навч.-метод. посібник для вчителів та викл. народознавства / Л.Орел (упоряд.). – К.: Вид-во Олени Теліги, 2000. – 422с.
- Шаповал, Л. І. Словник етнографічних (етнологічних) понять і термінів [Текст] : термінологічний словник / Лариса Іванівна Шаповал ; Полтавський держ. пед. ун-т імені В.Г. Короленко. – Полтава : АСМІ, 2009. – 268 с.

Допоміжна:

- Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні. – К.: Либідь, 1987.
- Борисенко В. Різдвяно-новорічні свята в Україні. – Б.М.: Родовід, 2005. – 16с.

- Влад, М. Стрітенне [Текст]: книга гуцульських звичаїв і вірувань / М. Влад. – К.: Укр. письменник, 1992. – 222 с.
- Великдень в Україні: Нариси про Великодні свята з народними піснями. – К.: Музична Україна, 1993. – 128с.
- Воробйова І. Християнські свята давнього Києва: осінній цикл // Народна творчість і етнографія. – 2000. – №5 - 6. – С. 57 - 62.
- Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічн. нарис. – Т.І,ІІ. – Мюнхен, 1958.
- Вудвуд, Л. Ф. З родини йде життя людини. Народознавство: Родинознавство. . Обряди та свята. Сценарії. Дитячий фольклор [Текст]/ Л. Ф. Вудвуд, І. М. Вудвуд. – Донецьк : Центр підготовки абітурієнтів, 1998. –116с.
- .Гайова, Є. Лемківське весілля [Текст] / Є.Гайова // Народна творчість та етнографія. – 2008. – №1. – С.80–88.
- Гавриш, П. А. Народний календар Полтавської губернії [Текст]: Історико-етнографічні нариси. ч.2. Весняно-літній цикл / П. А. Гавриш, Р. Л. Гавриш; ПДПУ ім. В.Г. Короленка. – Полтава, 2001. – 115 с.; ч.1. Осінньо-зимовий цикл. – Полтава, 2000. – 100 с.
- Гавриш, П. Я. Полтавський народний календар [Текст]: історико-етнографічні нариси / П. Я. Гавриш; Р. Л. Гавриш, В. В. Копил. – Полтава: Інтер Графіка, 2002. – 212 с.
- Глушко М. Походження «полазника» як звичаю зимової календарної обрядовості українців // НТЕ. – 2003. – №3. – С. 33 - 37.
- Головатюк В. Українська обрядова пісенність Підляшшя в етнографічному контексті (зим. цикл) // Народна творчість і етнографія. – 2000.– №1. – С. 66
- Грушевський, М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу [Текст] / Марко Грушевський; Упоряд.: Я.Левчук. – К.: Либідь, 2006. – 256 с.
- Із зразків української обрядово-церковної пісенності та поезії, приурочених до календарних свят // Народна творчість і етнографія. – 1999. – №4. - С.64 - 66.
- Жадан Л. Календарні свята і обряди: Зимовий цикл // Все для вчителя. – 2001. № 2 – 3. – С. 60 - 61.
- Здоровега Н. Нариси народної весільної обрядовості на Україні. – К.: Наукова думка, 1974. – 123 с.
- Килимник, С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні [Текст]: У 3-х кн., 6 т. Кн.1. Т.1: Зимовий цикл. Т.2: Весняний цикл / Степан Килимник. – К.: АТ "Обереги", 1994. – 400 с.
- Килимник, С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні [Текст]: У 3-х кн., 6 т. Кн.2. Т.3: Весняний цикл. Т.4: Літній цикл / Степан Килимник. – К.: АТ "Обереги", 1994. – 528 с.
- Климець Ю.Д. Купальська обрядовість на Україні / АНУРСР. ІМФЕ імені М.Т.Рильського. – К.: Наукова думка, 1990. – 143с.
- Ковальчук, Н. А. Календарні звичаї та обряди Рівненського Полісся: локальна специфіка та трансформації (XX- початок XXI ст.) [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. історич. наук: спец. 07.00.05 "Етнологія" / Надія Анатоліївна Ковальчук; НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського. – К., 2008. – 20 с.
- Ковальчук, Н. Трансформація християнських уявлень у традиційній календарній обрядовості (історико-етнографічне дослідження на матеріалах Волинського Полісся) [Текст] / Н. Ковальчук // Народна творчість та етнографія. – 2007. – №2. – С.105–112.
- Коваль-Фучило І. Голосіння в контексті похоронного ритуалу // Народна творчість і етнографія. – 2000. – №1. – С. 33 - 44.

- Кравець, О. М. Сімейний побут і звичаї українського народу [Текст]: історико-етнографічний нарис / О. М. Кравець; АН УРСР, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. – К.: Наук. думка, 1966. – 200 с.
- Круковська В.І. Українське весілля. – Львів: Євросвіт, 2005. – 2005. – 92с.
- Курочкін О.В. Українці в сім'ї європейській: звичаї, обряди, свята. – К.: Б-ка українця, 2004. – 248с.
- Курочкін О. Новорічні свята українців: традиції і сучасність. – К.: Либідь, 1978.
- Курочкін, О. Українські новорічні обряди [Текст]: "Коза" і "Маланка" (з історії народних масок) / О. Курочкін; Упр. культ. Полтав. обл. держ. адмін. нац. музей-заповідник укр. гончар. – Опішне: Укр. народом-во, 1995. – 391 с.:
- Найден, О. Купальські обряди на Полтавщині та Вінниччині [Текст] / О. Найден // Народне мистецтво. – 2007. – №3-4. – С.58–61.
- Небесна, З. Сімейне виховання українців Бойківщини в системі гуманітарної освіти [Текст] / З. Небесна // Українознавство. – 2010. – № 4. – С. 183–186.
- Новарчук Б.Д. Сучасне українське весілля. – Луцьк: Надстир'я, 1993. – 40с. .
- Приходченко, К. І. Календарний рік у вправах і завданнях. Зима [Текст] / К. І. Приходченко. – Х.: Основа, 2004. – 144 с.
- Різдвяні свята в Україні [Текст]: Етнографічний нарис з доданням укр. народних пісень. – К.: Музична Україна, 1992. – 150 с.
- Скуратівський В. Берегиня. – К.: Либідь, 1987. – 89 с.
- Стельмахович М. Сімейна педагогіка. – К.: Наукова думка, 1992. – 45 с.
- Сосенко, К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечора [Текст]: Репр. вид. / К. Сосенко. – К.: СІНТО, 1994. – 360 с.
- Старков В. Весняні ігри в традиційній календарній обрядовості українців / від Стрітіння до Великодня // Пам'ять століть – 2001. – №2. – С. 116 - 121.
- Скуратівський В. Мандрівка до Русалії // Берегиня. – 1993. – №2; 1994. – №3.
- Скуратівський, В. Т. Святвечір: Нариси-дослідження [Текст]: У 2-х кн. Кн.2. / В. Т. Скуратівський. – К.: Вироб.-комерц. фірма "Перлина", 1994. – 192 с.
- Скуратівський В. Святки. – К.: Вид-во «Українознавство», 1994. – 120с.
- Сорочук Л. Обрядово-календарне коло – українознавчі виміри // Вісник Київського університету імені Т. Г. Шевченка. Українознавство. Вип. 5. – 2001. – С. 19 - 22.
- Стеллова Н. Календарна обрядовість та фольклор українців Підляшшя // народна творчість і етнографія. – 1999. – № 2 - 3. – С. 117 - 123.
- Таланчук О. Зимово обрядовість. Колядки і щедрівки // Українська мова і література. – 2002. – №23 - 24. – С. 3 - 13.
- Цюсю А.В. Фізичне виховання в календарній обрядовості українців: Навч. посіб./ Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк: Надстир'я, 2000. – 374с.
- Щербань, О. Весільний обряд у с. Великі Будища (Полтавщина, Україна) [Текст] / Олена Щербань // Берегиня. – 2009. – №2. – С. 5–34.
- Чмелик Р.П. Мала українська селянська сім'я другої половини ХІХ – початку ХХ століття (структура і функції) (М.Горбань (ред.). – Львів: Ін-т народознавства НАНУ, 1999. – 142с.
- Яворницький Д. Як святкували запорожці Новий рік // Народна творчість і етнографія. – 2003. – №1 - 2. – С. 3 - 4.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Засоби діагностики успішності навчання: експрес-тести, термінологічні диктанти, проведення етнографічних заходів, заповнення анкет-питальників ІМФЕ імені Максима Рильського з теми «Сімейна обрядовість», «Календарні звичаї та обряди», польових щоденників, дарчих листів, складання легенди (опису) експонатів у музейній колекції.

РЕЦЕНЗІЯ
на навчальну програму вибіркової дисципліни
«Календарно – родинна обрядовість українців»,
напряму підготовки 6.020302. Історія 0203 Гуманітарні науки

Програма містить детальний опис предмета навчальної дисципліни «Календарно – родинна обрядовість українців», яка включає перелік видів навчальної діяльності студентів, форм контролю, звітної документації студентів, критерії оцінювання знань студентів і визначення навчальних досягнень. Автор програми чітко сформулювала мету, завдання навчальної дисципліни, структуру (назви модулів), методи навчання й оцінювання досягнень студентів за підсумками поточного, модульного й підсумкового контролю. Загальна кількість годин вибіркової дисципліни «Календарно – родинна обрядовість українців», складає - 72 год.; кількість кредитів – 2; кількість модулів – 3: «Календарна обрядовість українського народу» (Етнографічна характеристика свят зимового, весняного, літнього, осіннього циклів); «Родинна (сімейна) обрядовість українців», «Методика польового етнографічного дослідження календарно-родинної обрядовості українців».

Кожний модуль дисципліни розбитий на змістові модулі й теми, які висвітлюють теоретичні проблеми вивчення етнографії України, матеріальної та духовної культури за календарними циклами природи, етапами родинної обрядовості українців. У програмі виокремлено компетенції, які необхідно розвивати в результаті вивчення навчальної дисципліни «Календарно – родинна обрядовість українців», перелік літератури, питань підсумкового контролю, що передбачає вміння використовувати набуті знання з курсу і навички у практичній діяльності та може бути рекомендована до навчального процесу.

Рецензент
доцент кафедри всесвітньої історії
та методики викладання історії
ПНПУ імені В. Г.Короленка,
кандидат історичних наук

Вільховий Ю. В.

РЕЦЕНЗІЯ
на навчальну програму вибіркової дисципліни
«Календарно – родинна обрядовість українців»,
напрямок підготовки 6.020302. Історія 0203 Гуманітарні науки

Вивчення вибіркової дисципліни «Календарно-родинна обрядовість українців» розширить кругозір майбутніх фахівців педагогічних та не педагогічних напрямів підготовки, дозволить прищепити їм активну громадянську позицію, патріотизм, національну ідею, які формують світогляд молодого покоління незалежної України, що формується у міцній родині.

Структура рецензованої програми представлена чітким поділом її на назви змістових модулів й тем практичних занять, переліком завдань із самостійної роботи, методів навчання та засобів оцінювання досягнень студентів за шкалою оцінювання ECTS й національною шкалою. Навчальна програма з курсу «Календарно-родинна обрядовість українців» містить повний опис предмета вибіркової дисципліни, що включає перелік видів навчальної діяльності студентів, форм контролю (поточного, модульного, підсумкового), критерії оцінювання знань студентів денної та заочної форм навчання у виші.

Позитивним моментом є те, що автор програми подає опис методичного забезпечення, основної та додаткової літератури, що передбачає вміння студентів використовувати набуті знання з навчального курсу і навички у практичній діяльності. Виходячи з актуальності вивчення вибіркової дисципліни «Календарно-родинна обрядовість українців», яка обґрунтована автором навчальної програми рекомендуємо до впровадження її у навчальний процес для підготовки бакалаврів гуманітарного профілю.

Рецензент
професор кафедри документознавства та
інформаційної діяльності в економічних
системах ВНЗ Укоопспілка «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
доктор історичних наук

Онiпко Т. В.